

HOLLANDIA

cultuurhistorisch
onderzoek & archeologie

Archeologisch bureauonderzoek
Heerenweg 73 te Barsingerhorn,
gemeente Hollands Kroon (NH)

HOLLANDIA reeks 804

COLOFON

Hollandia reeks nr.	804
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Heerenweg 73 te Barsingerhorn, gemeente Hollands Kroon (NH)
Toponiem:	Barsingerhorn Heerenweg 73
Gemeente:	Hollands Kroon (NH)
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	4795244100
Hoekcoördinaten:	- 119.682/533.259 - 119.786/533.249 - 119.796/533.209 - 119.677/533.184
Auteurs:	D. F. Brands
In opdracht van:	Nineke Eriks
Contactpersoon opdrachtgever:	Nineke Eriks Walingsweg 8 Wieringerwaard 1766 GH nineke27@hotmail.com
Wetenschappelijke leiding:	P. M. Floore
Illustraties:	D. F. Brands, tenzij anders vermeld
Definitieve versie:	maart 2020
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© Hollandia archeologen, Zaandijk 2020

HOLLANDIA archeologen

Tuinstraat 27a

1544 RS Zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
2. Onderzoeksgebied	11
3. Beleid	13
4. Methode	15
5. Aardwetenschappelijke gegevens	17
6. Historische en archeologische gegevens	19
7. Gespecificeerde archeologische verwachting	23
8. Conclusie en advies	25
Literatuur	27
Bijlagen	29

Samenvatting

In maart 2020 heeft Hollandia Archeologen in opdracht van Nineke Eriks een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een onderzoeksgebied aan de Heerenweg 73 in Barsingerhorn, gemeente Hollands Kroon (NH). De aanleiding voor het onderzoek is de bouw van 2 vrijstaande woningen en de sloop van verouderde voormalige agrarische bedrijfsbebouwing. Het onderzoeksgebied ligt binnen een gebied met een hoge archeologische waarde. Het gebied ligt in de historische kern van het dorp dat in gebruik is vanaf de late middeleeuwen. Volgens het bestemmingsplan moet in dit gebied archeologische onderzoek plaatsvinden bij werken groter dan 50 m² en die dieper reiken dan 60 cm onder maaiveld.

Het doel van onderhavig bureauonderzoek is om in een vroeg stadium van de ontwikkeling inzage te krijgen van de te verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hiervoor zijn de relevante historische, archeologische en bodemkundige gegevens van het gebied in kaart gebracht.

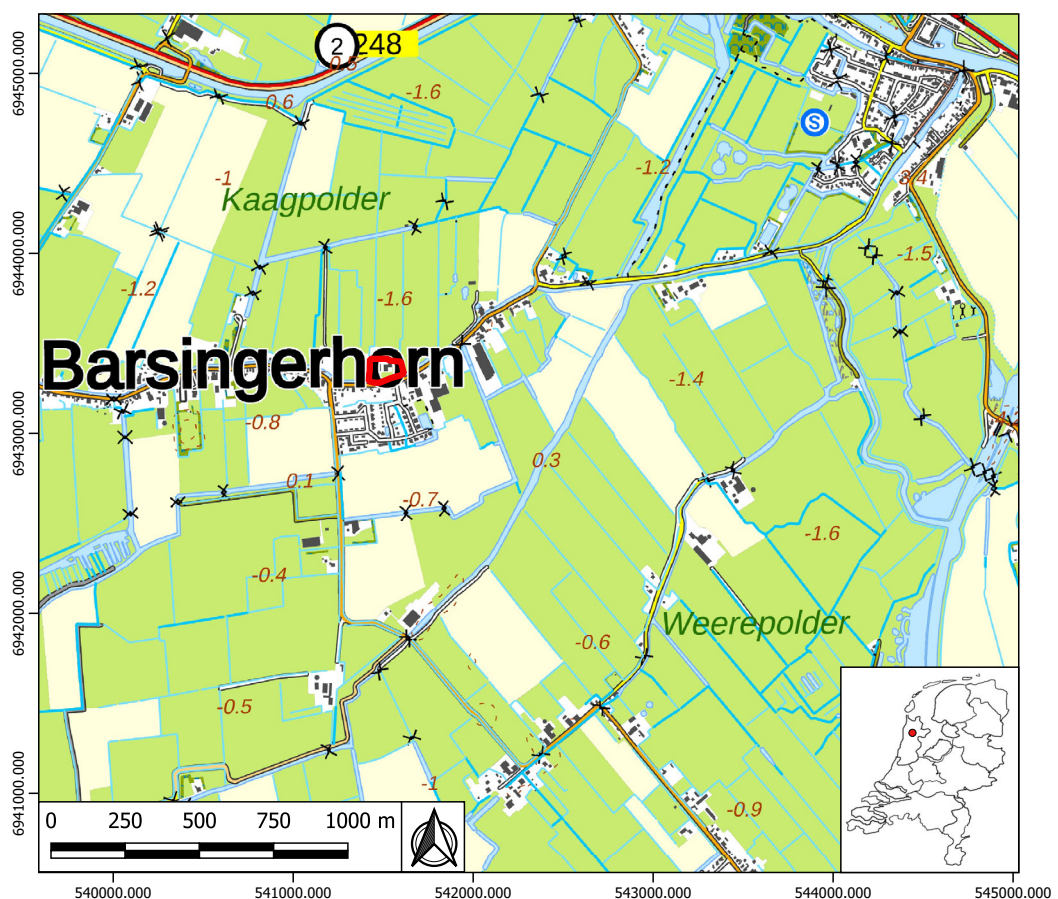
Er is een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit het neolithicum, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Dit is vastgesteld op basis van reeds aangetroffen archeologische resten in de nabije omgeving en kaartmateriaal. Het onderzoeksgebied is in de prehistorie, met name in het neolithicum en de vroege bronstijd, geschikt geweest voor bewoning door de relatief hoge ligging in het landschap. Dat zorgt voor een middenhoge trefkans op het aantreffen van archeologische sporen uit deze periode. Doordat het gebied vanaf de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen een veenmoeras is geweest, zijn archeologische sporen uit deze periodes niet te verwachten. Dat geldt wel voor sporen uit de late middeleeuwen. In deze periode is het veen gaan inklinken waardoor bewoning weer goed mogelijk was. Vanaf 1819 weten we vrijwel zeker dat er bewoning aanwezig is op het perceel en dat maakt ook dat de kans op het aantreffen van archeologische sporen uit de nieuwe tijd hoog is.

Advies

Om een beeld te krijgen van de mate van verstoring van de ondergrond binnen het onderzoeksgebied wordt een archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van verkennende boringen of direct proefsleuvenonderzoek geadviseerd. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

1. Inleiding

In maart 2020 heeft Hollandia Archeologen in opdracht van Nineke Eriks een archeologisch bureauonderzoek opgesteld voor een onderzoeksgebied aan de Heerenweg 73 in Barsingerhorn, gemeente Hollands Kroon (NH) (afb. 1). Momenteel staat op het terrein een stolp en verouderde voormalige agrarische bedrijfsbebouwing. Voorheen was hier een agrarisch bedrijf maar er wordt al sinds lange tijd particulier gewoond. Er zijn voornemens van de eigenaren om de bedrijfsbebouwing te slopen en hier 2 vrijstaande woningen voor terug te bouwen. Doel van dit archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde, archeologische verwachting met behulp van informatie van bestaande bronnen over bekende of verwachte archeologische waarden rondom het onderzoeksgebied. In ARCHIS heeft het onderzoek het volgende onderzoeksmeldingsnummer toegekend gekregen: 4795244100.

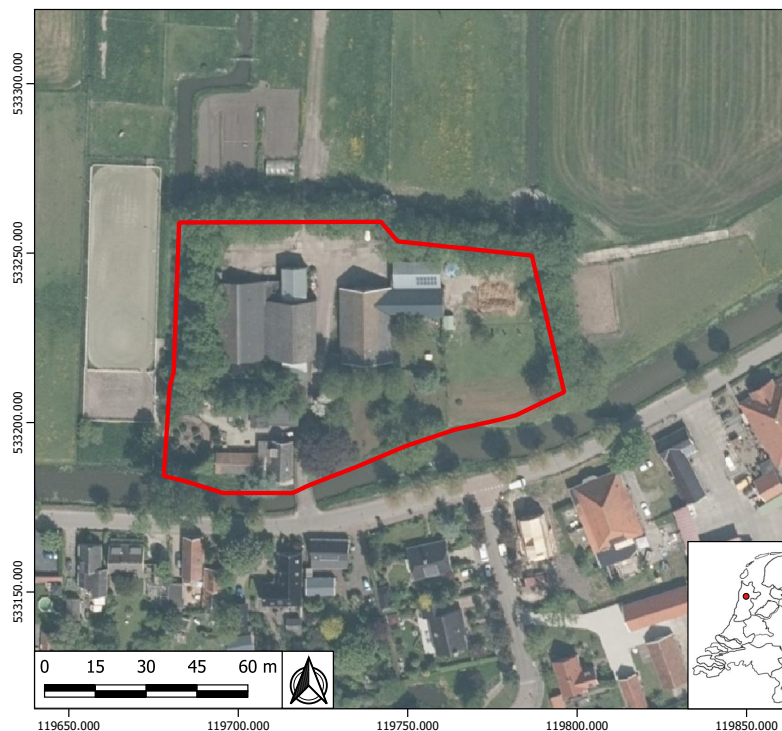

Afbeelding 1: Uitsnede van de topografische kaart waarop Barsingerhorn is afgebeeld. De locatie van het onderzoeksgebied is rood omkaderd.

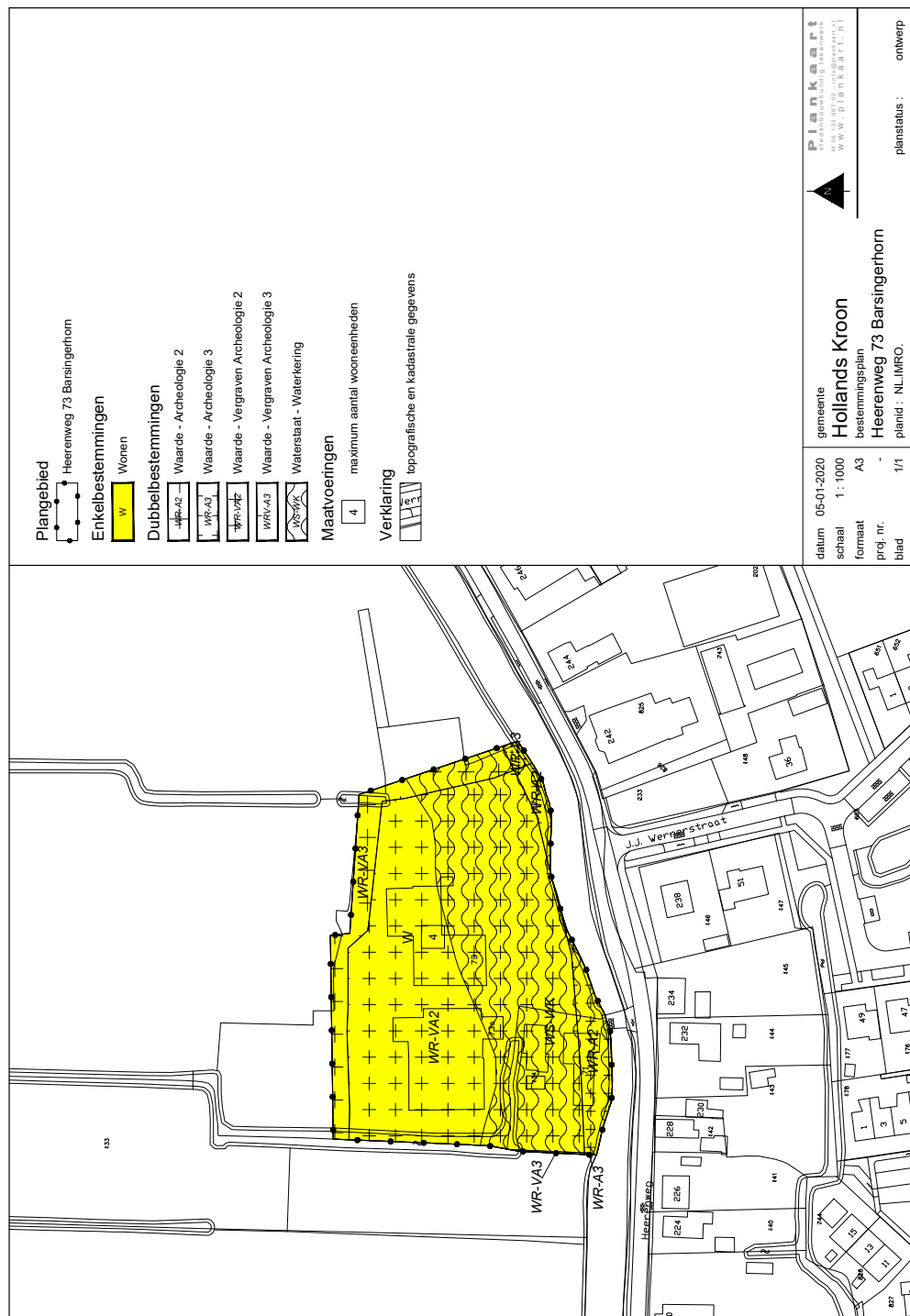
2. Onderzoeksgebied

De RD-coördinaten van het onderzoeksgebied zijn: 119.682/533.259, 119.786/533.249, 119.796/533.209 en 119.677/533.184. Op het perceel zullen 2 nieuwe vrijstaande woningen worden gerealiseerd. Op het perceel staat voormalige agrarische bedrijfsbebouwing dat al langere tijd gebruikt wordt als woonruimte. Deze bedrijfsbebouwing zal voor de bouw van de nieuwe woningen helemaal gesloopt worden. Tot moment van schrijven zijn de precieze bouwplannen nog onbekend, evenals de bouw van kelders. Wel zullen de funderingen van de nieuwe woonhuizen 80 cm of dieper onder het maaiveld worden geplaatst. De oppervlakte van het huidige perceel is ca. 9400 m² (afb. 2). Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is er voor het onderzoeksgebied een hoge trefkans op het aantreffen van archeologische waarden.

De planlocatie betreft een woonerf, bestaande uit een woning en diverse opstallen. Deze zijn gegroepeerd op het perceel aanwezig, ze staan allen direct ten westen van de woning. Het perceel ligt ten noorden van de karakteristieke sloot van Barsingerhorn, die een slingerend verloop kent en waarlangs de Heerenweg meeloopt. De meeste bebouwing in Barsingerhorn bevindt zich zoals aangegeven juist ten zuiden van de sloot, de percelen ten noorden er van worden stevast per brug ontsloten. Dat is ook plaatselijk het geval. Het bebouwingscluster wordt omzoomd door een forse windsingel zowel aan de oost-, noord-, en westzijde. Aan de oost- en westzijde liggen de kavelsloten die tot diep in het landschap doorlopen. De ontsluiting vindt plaats via een gedeelde brug met het perceel van nr. 71. Er is sprake van een recht van overpad op dit perceel om de bebouwing op de planlocatie te bereiken.

Afbeelding 2: Luchtfoto van een deel van Barsingerhorn met daarbinnen de locatie van het plangebied (rood kader).

Afbeelding 3: Bestemmingsplan met het plangebied afgeleverd door de opdrachtgever. Het onderzoeksgebied ligt voornamelijk in het gebied met 'Waarde - Vergraven Archeologie 2'. Bron: Bestemmingsplan Heerenweg 73.

3. Beleid

In de Erfgoedwet stellen het Rijk en de provincie dat in het ruimtelijk beleid zorgvuldig met het archeologisch erfgoed moet worden omgegaan. Voor gebieden waar archeologische waarden voorkomen of waar reële verwachtingen bestaan dat er ter plaatse archeologische waarden aanwezig zijn, dient voorafgaand aan bodemingrepen archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. De uitkomsten van het archeologisch onderzoek dienen vervolgens volwaardig in de belangenafweging te worden betrokken.

De gemeente Hollands Kroon heeft sinds 2013 een eigen beleidsnota voor de archeologie gepubliceerd (Cultuurcompagnie Noord-Holland 2013). Hierin zijn onder andere de uitgangspunten genoteerd die worden gebruikt bij het afwegen van het archeologische belang van terreinen binnen de gemeente. Hierbij kunnen de volgende archeologieregimes worden toegepast:

Categorie	Rekening houden met archeologie bij:
1	Alle bodemroering
2	Bodemverstoring binnen een activiteit met een oppervlakte groter dan 50 m ² en dieper reikt dan 40 cm
3	Bodemverstoring binnen een activiteit groter dan 500 m ² en dieper dan 40 cm
3a	Bodemverstoring binnen een activiteit groter dan 500 m ² en dieper dan 70 cm
4	Bodemverstoring binnen een activiteit groter dan 2500 m ² en dieper dan 40 cm
4a	Bodemverstoring binnen een activiteit groter dan 2500 m ² en dieper dan 70 cm
5	Bodemverstoring binnen een activiteit groter dan 10.000 m ² en dieper dan 40 cm
geen regime	Vrijgesteld van archeologisch onderzoek (wel meldingsplicht)
geen regime	Vergunning van een andere overheid verplicht

Voor het huidige onderzoeksgebied zijn meerdere archeologische dubbelbestemmingen opgenomen. Echter ligt het onderzoeksgebied grotendeels in een terrein met dubbelbestemming 'Waarde - Vergraven Archeologie 2', zoals omschreven in het vigerende bestemmingsplan Heerenweg 73 Barsingerhorn (afb. 3). Hierbij moet archeologisch onderzoek worden uitgevoerd bij bodemingrepen groter dan 50 m² en die dieper reiken dan 0,60 meter onder maaiveld.

Het onderzoeksgebied heeft een hoge archeologische waarde (afb. 11). De blauwe kaders op afbeelding betreffen de langgerekte dorps terp van Barsingerhorn, bestaande uit afzonderlijke woonterpen, die waarschijnlijk bewoond zijn geweest vanaf de late middeleeuwen.

4. Methode

Het doel van een bureauonderzoek is om aan de hand van bestaande bronnen informatie te verzamelen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling (welke archeologische waarden kunnen binnen het plangebied verwacht worden? En in hoeverre zullen de graafwerkzaamheden deze archeologische resten bedreigen?) zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden.

Het bureauonderzoek resulteert in een rapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt een (selectie)advies gegeven. Het bevoegd gezag, in dit geval de gemeente Waterland, kan hierop een (selectie)besluit maken ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Tevens kan door middel van het bureauonderzoek in een vroeg stadium rekening worden gehouden in de planvorming met aanwezige archeologische waarden in de bodem. Bij een bureauonderzoek worden, indien voorhanden, bronnen geraadpleegd die informatie verschaffen over de geologie en archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens, evenals beleidskaarten zoals gemeentelijke en provinciale verwachtingskaarten.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).
3. Relevante geologische, historische en archeologische architectuur.

5. Aardwetenschappelijke gegevens

Genese van het landschap

De vorming van het huidige landschap in West-Friesland ziet zijn begin na afloop van de laatste grote ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden. In dit deel van Noord-Holland liggen de pleistocene keileem- en dekzanden veel dieper dan bijvoorbeeld op Texel, waar deze zich aan het oppervlak bevinden. Hierdoor kon de zee doordringen in het gebied en ontstonden grote moerassen waardoor er op zijn beurt veen gevormd werd. In deze perioden van grote veenvorming waren de bewoningsmogelijkheden gering. Op enkele hoger gelegen delen was wel bewoning in het laat-neolithicum, bijvoorbeeld te Zandwerven, in de Waard- en Groetpolder en Kolhorn.

Omstreeks 2000 v.Chr. begon een periode waarin de zee via het Zeegat van Bergen (een open verbinding met de Noordzee, gelegen boven het huidige Bergen) diep in het achterliggende landschap doordrong. Een tijd lang kon er vrijwel niet in het westfriese gebied gewoond worden. Dit veranderde omstreeks 1350 v.Chr. In deze periode werd het oostelijke deel van het huidige West-Friesland een kwelderlandschap, d.i. een landschap dat hoog opgeslibd was en doorsneden werd door wadgeulen met oeverwallen. Deze oeverwallen waren heel geschikt om zich op te vestigen, men zat hoog en droog. De eerste kolonisten streken hier neer en al snel nam de bevolking toe. Het is dan ook op soortgelijke locaties dat de meeste sporen uit de late bronstijd aangetroffen worden. Deze periode is in Nederland het best vertegenwoordigd in West-Friesland; dit in de vorm van grafheuvels, woonplaatsen en andere bewoningssporen (Haartsen & Lenten, 2001).

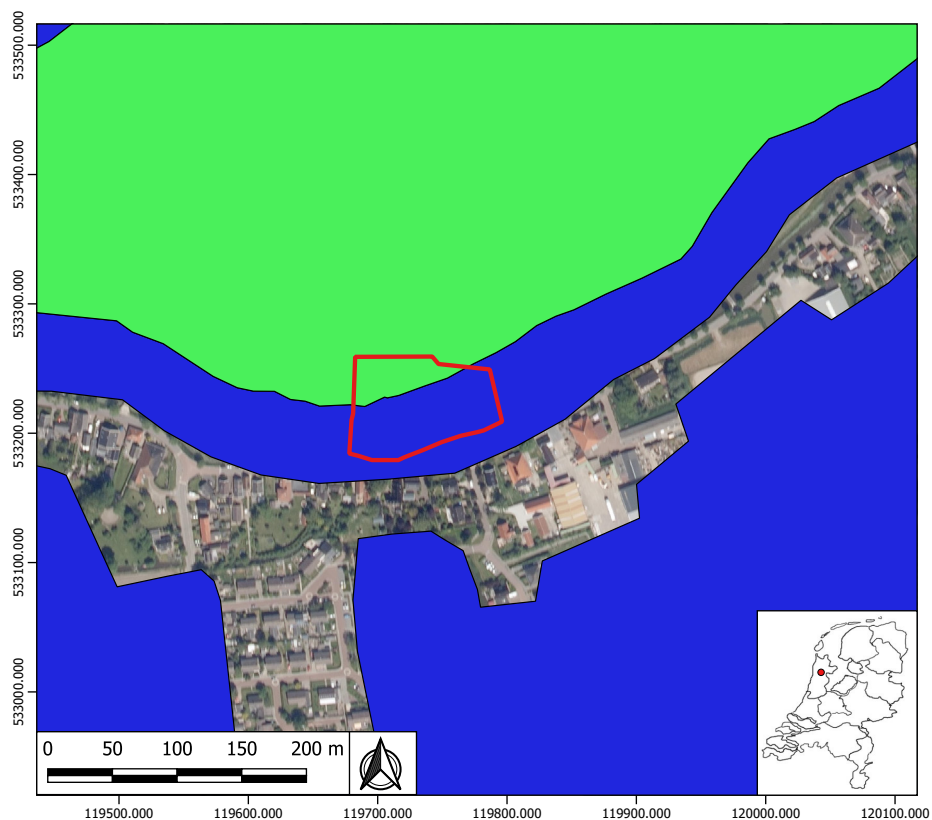
Rond 1200 v.Chr. is het Zeegat van Bergen dichtgeslibd en afgesloten door de duinen. Een periode van betrekkelijke rust was aangebroken. Maar de omstandigheden verslechterden alweer, wat blijkt uit het feit dat er in de 9de en 8e eeuw v. Chr. terpen werden opgeworpen, tegen de wateroverlast. Kort daarop verdween de bevolking uit geheel West-Friesland en kon het veen weer verder groeien. Uit de ijzertijd zijn alleen bewoningssporen gevonden bij Opperdoes en Schagen. Enkele eeuwen voor het begin van onze jaartelling werd het gebied weer deels bewoond. Het duurde tot in de vroege middeleeuwen voordat de mens voorgoed bezit nam van het gebied. Geleidelijk aan werd het veen ontgonnen en door de boeren in gebruik genomen. Dit leidde tot een algemene daling van het landschap. Het gevolg daarvan was de noodzaak om het land te beschermen tegen de zee. Dit kon door terpen op te werpen of door dijken te bouwen. Doordat de zee steeds meer opdringerig werd, ontstond door het aaneenschakelen van verschillende losse dijkjes in de late middeleeuwen uiteindelijk de Westfriese Omringdijk. Deze moest het land beschermen tegen het steeds verder oprukkende water.

De hogere en drogere plekken in het land waren in tijden van vernatting de beste vestigingsplaatsen. In late 16e eeuw en de 17e eeuw raakten de oude wateringsdijkjes uit de ontginningsperiode op vele plaatsen volgebouwd. Zo ontstonden de bewoningslinten die zo kenmerkend zijn voor de ontginningsdorpen. Het dorpslint van Barsingerhorn biedt hiervan nog een redelijk getrouwe indruk. De aanwezigheid van lineaire nederzettingen is zeer kenmerkend voor oorspronkelijke laat-middeleeuwse nederzettingen van West-Friesland. De herkenbaarheid van het oorspronkelijke lineaire karakter is hoog ondanks de dorpsuitbreidingen, daar de Heerenweg nog immer de belangrijkste woon/winkelstraat van het dorp is (Jansen, 2005).

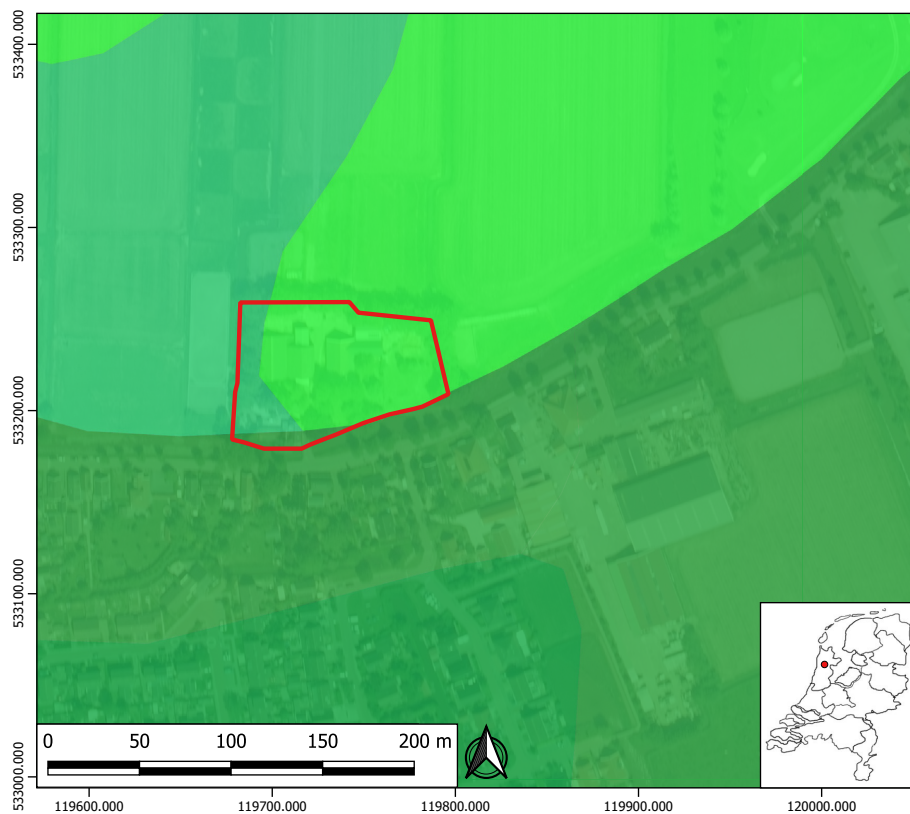
Geomorfologie en bodem

Op de geomorfologische kaart (afb. 4) is te zien dat het onderzoeksgebied valt binnen twee gekarteerde vlakken. Het groene vlak is gekarteerd als een laagte ontstaan door veenafgravingen. Het noordelijke deel van het onderzoeksgebied valt hieronder. Het zuidelijke deel valt binnen het blauwe vlak, dat gekarteerd is als een vlakte van getij-afzettingen. Ook is er een deel aan de Heerenweg niet gekarteerd, omdat dat gedeelte wordt gezien als het bebouwde gebied van het dorp.

Volgens de bodemkaart (afb. 5) ligt het onderzoeksgebied in kalkrijke poldervaaggronden met lichte klei (Mn35A).

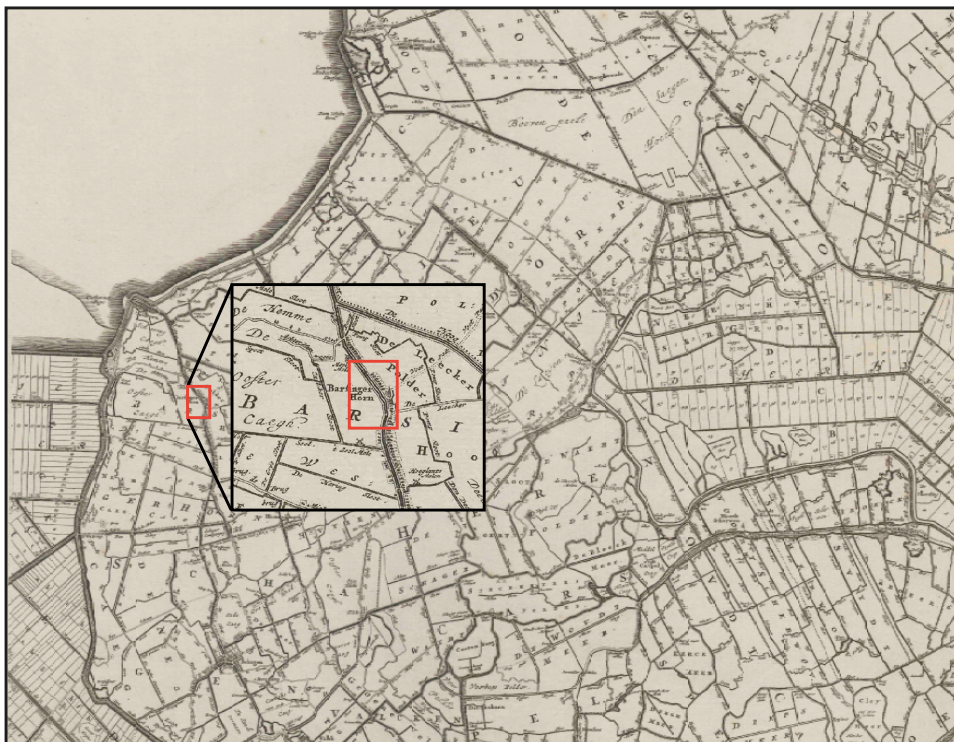
Afbeelding 4: Geomorfologische kaart van de Heerenweg te Barsingerhorn. Het onderzoeksgebied is aangegeven in het rood. Bron: Archis3.

Afbeelding 5: Bodemkaart van de Heerenweg te Barsingerhorn. Het onderzoeksgebied is aangegeven in het rood. Het lichtgroene gebied betreft kalkrijke poldervaaggronden met lichte klei (Mn35A). Bron: Archis3.

Afbeelding 6: Een van de oudste geraadpleegde kaarten, ca. 1560, waarop Barsingerhorn is afgebeeld. Detail uit 'Waeterland', maker onbekend.

Afbeelding 7: 1680, kaartboek uitwaterende sluizen, door J. Dou. Barsingerhorn rood gekaderd. Kaart is niet op school, noorden is links.

6. Historische en archeologische gegevens

Historische gegevens

De oorsprong van de naam Barsingerhorn kennen we niet, maar namen met 'horn' daarin dateren vrijwel alle uit de late middeleeuwen. Dit verwijst naar hoek of uithoek gezien in het landschap. 'Barsing' zou mogelijk een persoonsnaam kunnen zijn, maar ook eventueel een verbastering van het middelnederlandse woord 'berring' dat brandplaats betekent. Er is helaas weinig bronmateriaal nagelaten om de oorsprong te bepalen (Diederik 1989).

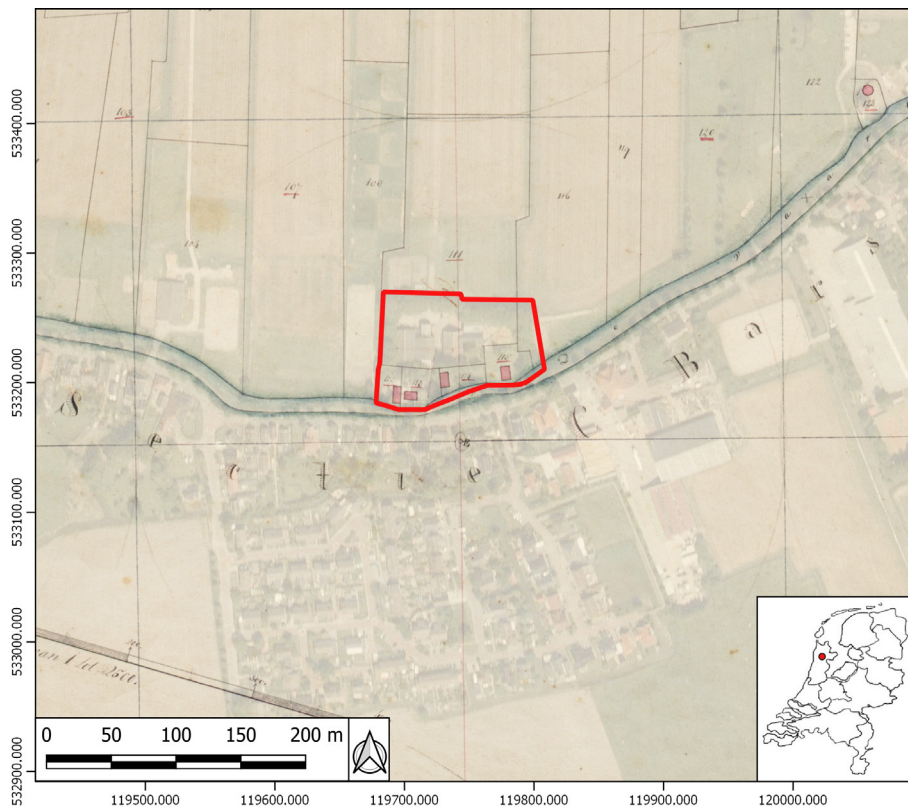
De eerste vermelding van Barsingerhorn dateert uit eind dertiende eeuw, maar vermoedelijk is het plaatsje ontstaan in de twaalfde eeuw. In 1415 ontvingen Barsingerhorn en Haringhuizen gezamenlijk stadsrechten. Deze rechten werden vervolgens in 1811 weer opgeheven, zoals bij vele plattelandssteden. Het dorp bleef bestaan aan de dijk waarop het huidige Barsingerhorn gebouwd is (Diederik 1989).

Een belangrijke bron van informatie is historisch kaartmateriaal. Op basis van oude kaarten kan een beeld gegeven worden van hoe de bebouwing evolueerde door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts opgepikt kan worden wanneer de eerste kaarten voor het gebied verschenen, m.a.w. vanaf de 16de eeuw. Een van de oudste kaarten die we kunnen raadplegen toont het huidige Noord-Holland omstreeks het jaar 1530 (afb. 6). Barsingerhorn wordt er weergegeven. Het is enkel een heel schematische voorstelling van de toen bestaande dorpskernen. We kunnen dus, op basis van deze kaart, niet vaststellen of er bewoning was op de onderzoekslocatie of niet.

Een volgende kaart toont de locatie in 1680 uit het Kaartboek Uitwaterende Sluizen Kennermerland en West-Friesland. Als we deze kaart vergelijken met de huidige topografische kaart is het lastig om vast te stellen of er al bewoning was op de onderzoekslocatie (afb. 7). Er is wel al bewoning zichtbaar aan de noordelijke kant van de dijk, waardoor er zeker een mogelijkheid bestaat dat er op het perceel van de Heerenweg 73 al bewoning aanwezig was.

Echter zien we op de kadastrale kaart uit 1819 (afb. 8) dat er wel duidelijk bewoning aanwezig was in het onderzoeksgebied. Deze historische kaart is geplot op een huidige topografische kaart, waarin we zien dat het noordelijke gedeelte van het perceel mogelijk nog niet bebouwd was. Het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied direct langs de dijk lijkt te bestaan uit meerdere percelen, mogelijk bebouwd door stolphoerderijen. Op de achter erven is geen bebouwing zichtbaar.

Langs de dijk in Barsingerhorn (de Heerenweg) verschenen in de loop der tijd steeds meer van deze boerderijen, vaak in de voor Noord-Holland typische verschijningsvorm, de stolph. Stolpen zijn van oorsprong Noord-Hollandse boerderijen en waren in opkomst vanaf de 16e eeuw. Onder het dak van de stolph was plaats voor een boerenfamilie, het vee, het hooi, de wagens en andere werktuigen. Een stolphoerderij is te herkennen aan een houten vier- of zeskant met daarop de kapconstructie. Verder kent het type boerderij een lage goothoogte (max. 3 meter) en een oorspronkelijke typische gevelindeling bestaande uit een dors of darsdeur voor het vee, ramen en een deur voor het woongedeelte. Sommige stolphoerderijen hebben een klok- of trapgevel. De stolpen en hun typerende inrichting zorgen voor waardevolle informatie. Het agrarische verleden van Barsingerhorn is dan ook goed leesbaar aan de

Afbeelding 8: Kadastrale kaart, 1819, geplot op de huidige topografische kaart. Zichtbaar is bewoning in het onderzoeksgebied.

stolpen die een grote cultuur-historische waarde vertegenwoordigen voor Noord-Holland.

Archeologische gegevens

De afgelopen decennia zijn in de omgeving van Barsingerhorn verschillende archeologische opgravingen uitgevoerd die ons kennis van de omgeving hebben verschaft.

Allereerst zijn er bewoningssporen aangetroffen van mensen die er aan het einde van het neolithicum hebben gewoond. De archeologisch meest waardevolle terreinen bestaan voornamelijk uit nederzettingen van de Standvoetbekercultuur (2900-2300 v.Chr.): een cultuur uit het noorden van de Lage Landen. Gegevens over deze cultuur zijn schaars en goede vindplaatsen waar organisch en botanisch materiaal en andere archeologische resten bewaard zijn gebleven zijn zeldzaam. Uit de materiële cultuur en grondsporen is vastgesteld dat het zou gaan om veehouders die zich mogelijk seizoensgebonden daar vestigden. Nederzettingen uit die tijd zijn onder andere opgegraven in Aartswoud, Kolhorn, Nieuwe Niedorp en Winkel (ROB 1986). De onderzoekslocatie bevindt zich op geringe afstand van elk van deze plaatsen.

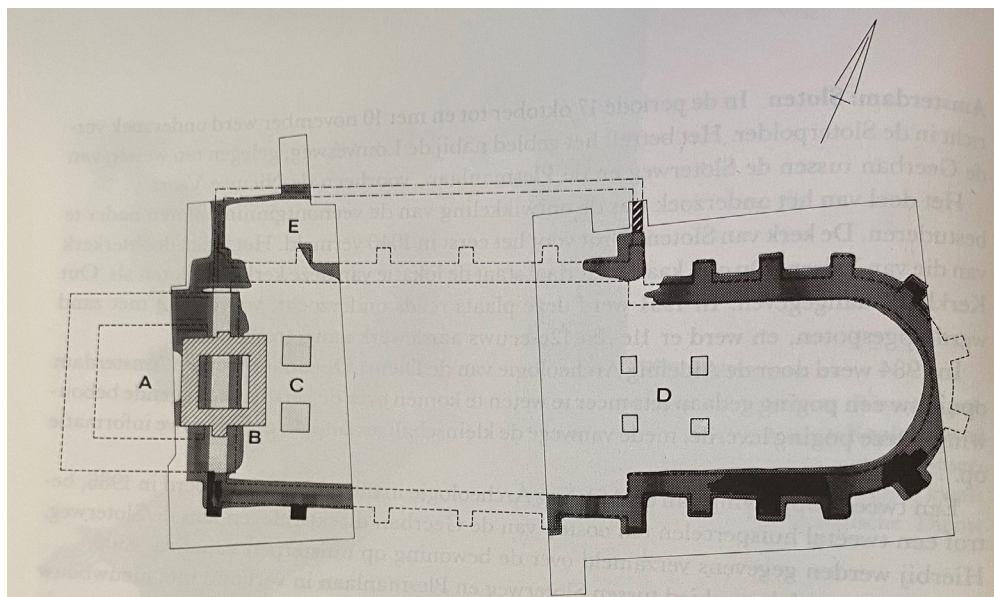
De dijk aan de Heerenweg bood bescherming tegen wateroverlast vanuit het noorden en westen. Nederzettingensafval wijst erop dat de dijk in één keer is opgeworpen en dat men vervolgens al snel op de dijk is gaan wonen. Aardewerkscherven uit de Karolingische periode zijn gevonden op het veen dat onder de dijk bewaard is gebleven (ROB 1987).

Tegenover het onderzoeksgebied is in 1988 een opgraving uitgevoerd op het terrein waar de voormalige NH-kerk tot 1968 stond. Op afbeelding 9 zijn de andere onderzoeksgebieden aan de Heerenweg aangeduid met nummer 2 en 3. Bij nummer 2 kon de volledige omtrek van het kerkgebouw worden vastgesteld (afb. 9). De kerk blijkt te dateren in de 16e eeuw, en was gelegen op een ophogingspakket. Naast verschillende bouwfases waren vele begravingen aangetroffen en meerdere sarcofagen van rode zandsteen. De gevonden sarcofagen waren van een andere begraafplaats of oudere kerk aangevoerd en werden hier hergebruikt. Verder

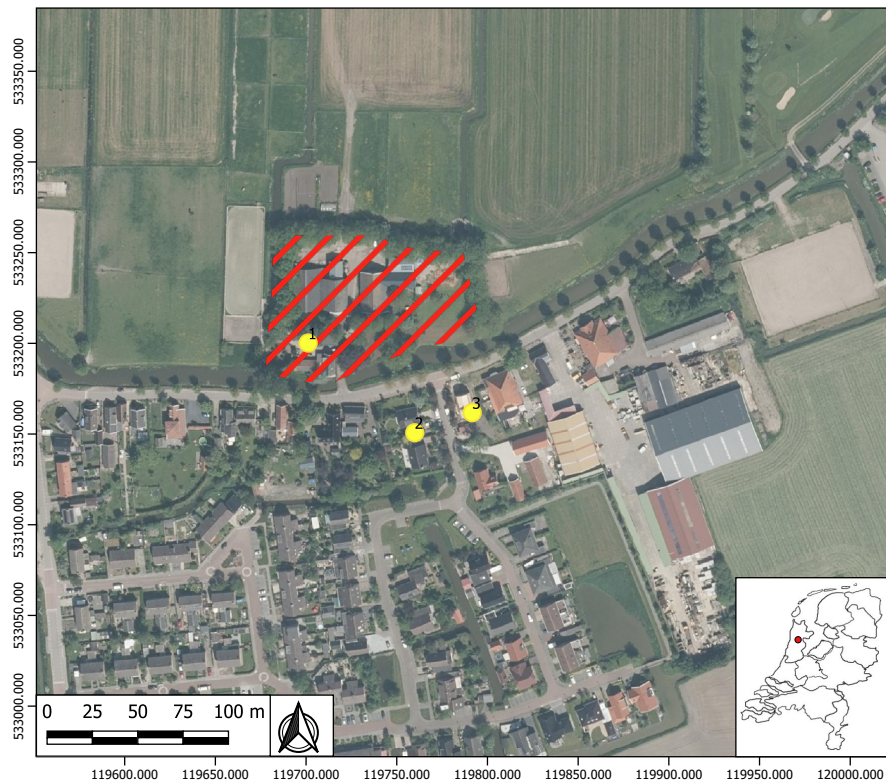
is het ophogingspakket twee keer opgehoogd waardoor deze terp gezien kan worden als een welbewust opgeworpen kerkheuvel (ROB 1988).

De tweede vondstplek, nummer 3 op afbeelding 10, is een vondstplek waarbij middeleeuws aardewerk is aangetroffen (kogelpotfragmenten), evenals menselijk botmateriaal en artefacten uit de nieuwe tijd. Deze vondsten zijn gedaan tijdens een proefsleuvenonderzoek door Archeologie West-Friesland. Dit onderzoek werd uitgevoerd op de voormalige locatie van het kerkhof dat behoorde bij de naastgelegen kerk.

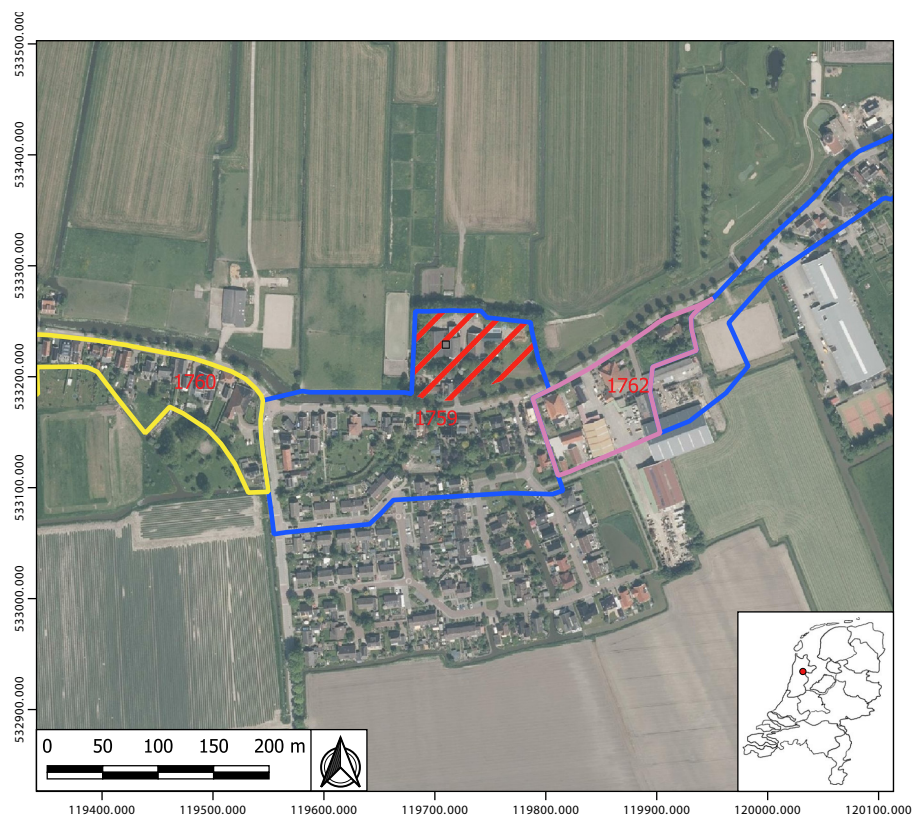
Deze gegevens dragen bij aan de archeologische waarden in de omgeving van de Heerenweg 73. Afbeelding 11 toont deze archeologische waarden binnen een straal van een kilometer van het onderzoeksgebied. Hierin is zichtbaar dat de onderzoekslocatie valt binnen een gebied dat behoort tot een hoge verwachte archeologische waarde (aangegeven door vlak nummer 1759, blauw). Ook valt de bovengenoemde kerk en het naastgelegen kerkhof binnen het gebied met een hoge verwachtingswaarde.

Afbeelding 9: Plattegrond van de kerkomtrek gedateerd in de 16e eeuw. Kaart niet op schaal, noorden is boven. Bron: ROB 1988.

Afbeelding 10: Vondstlocatie 1 aangetroffen op de locatie (onderzoeksgebied rood gearceerd). Vondstlocaties 2 en 3 gedocumenteerd in de omgeving van het onderzoeksgebied.

Afbeelding 11: Archeologische waarden aan de Heerenweg te Barsingerhorn. Genummerde vlakken 1759 en 1762 (blauw en roze) behoren tot een hoge verwachte archeologische waarde vanwege laat-middeleeuwse woonterpen. Het onderzoeksgebied valt binnen dit blauwe vlak. Nummer 1760 (geel) heeft een lagere verwachte archeologische waarde.

7. Gespecificeerde archeologische verwachting

Periode	Verwachting	Diepte t.o.v. maaiveld	Te verwachte archeologische resten
Neolithicum en brons-tijd	Middenhoog	Onder de eventuele late middeleeuwen ophogingslaag	Nederzettingssporen, ploegsporen, cultuurlagen, greppels, kuilen, funderingen, waterputten, hout, aardewerk, baksteen, natuursteen, gewei en benen voorwerpen, archeobotanische resten, metaal (brons).
IJzertijd tot en met vroege middeleeuwen	Laag	n.v.t.	n.v.t.
Late middeleeuwen	Hoog	Direct onder het maaiveld	Nederzettingssporen, ploegsporen, cultuurlagen, greppels, kuilen, funderingen, waterputten, hout, aardewerk, baksteen, natuursteen, gewei en benen voorwerpen, archeobotanische resten, glas, metaal.
Nieuwe tijd	Hoog	Direct onder het maaiveld	Nederzettingssporen, ploegsporen, cultuurlagen, greppels, kuilen, funderingen, waterputten, hout, aardewerk, baksteen, natuursteen, gewei en benen voorwerpen, archeobotanische resten, glas, metaal.

Voor het onderzoeksgebied kan de volgende gespecificeerde archeologische verwachting worden uitgesproken:

Het onderzoeksgebied is gelegen in een gebied dat in de prehistorie, met name het neolithicum en de vroege bronstijd, geschikt was voor bewoning doordat het relatief hoog lag. Zoals eerder genoemd zijn er ook neolithische vindplaatsen gevonden in de omgeving. Hierdoor is er een middenhoge trefkans op het aantreffen van dergelijke sporen. Doordat het gebied vanaf de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen een veenmoeras is geweest, zijn sporen uit deze periodes niet te verwachten. Dat geldt wel voor sporen uit de late middeleeuwen. Hoewel het lastig is om met zekerheid te zeggen of er al specifieke bewoning was in de 16de eeuw, weten we wel dat de eerste kerk tegenover het onderzoeksgebied eind 16e eeuw gebouwd werd. Eveneens ligt het onderzoeksgebied mogelijk op een laat middeleeuwse langgerekte terp. Hierdoor is de kans op het aantreffen van sporen

uit de late middeleeuwen hoog. Doordat op oude kaarten te zien is dat er in ieder geval vanaf 1819 bebouwing aanwezig is op het perceel en het onderzoeksgebied binnen de historische kern van Barsingerhorn ligt, is de kans op het aantreffen van archeologische sporen uit de nieuwe tijd hoog.

Conclusie en advies

Voor het archeologisch bureauonderzoek aan de Heerenweg 73 te Barsingerhorn, gemeente Hollands Kroon (NH) zijn de relevante bodemkundige, historische en archeologische gegevens in kaart gebracht. Volgens het bestemmingsplan 'Heerenweg 73' ligt het onderzoeksgebied in een gebied met een hoge archeologische waarde. Het gebied ligt in de historische kern van het dorp dat in gebruik is vanaf de late middeleeuwen. Volgens het bestemmingsplan moet er archeologisch onderzoek plaatsvinden bij werken groter dan 50 m² en die dieper reiken dan 60 cm onder maaiveld. Dit bureauonderzoek dient om met zekerheid vast te stellen of het plangebied binnen het gebied met hoge waarde valt.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 9400 m² en de verwachting is dat de funderingen in ieder geval 80 cm onder het maaiveld worden geplaatst.

Het onderzoeksgebied is in de prehistorie, met name in het neolithicum en de vroege bronstijd, geschikt geweest voor bewoning door de relatief hoge ligging in het landschap. Dat zorgt voor een middenhoge trefkans op het aantreffen van archeologische sporen uit deze periode. Doordat het gebied vanaf de bronstijd tot en met de vroege middeleeuwen een veenmoeras is geweest zijn archeologische sporen uit deze periodes niet te verwachten. Dat geldt wel voor sporen uit de late middeleeuwen. In deze periode is het veen gaan inklinken, waardoor bewoning weer goed mogelijk was. Vanaf 1819 weten we vrijwel zeker dat er bewoning aanwezig is op het perceel en dat maakt ook dat de kans op het aantreffen van archeologische sporen uit de nieuwe tijd hoog is.

Advies

Om een beeld te krijgen van de mate van verstoring van de ondergrond binnen het onderzoeksgebied wordt een archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van verkennende boringen of direct proefsleuven onderzoek geadviseerd. Wij wijzen erop dat de bevoegde overheid op basis van dit rapport een selectiebesluit neemt. De mogelijkheid bestaat dat dit selectiebesluit afwijkt van het door ons opgestelde advies.

Literatuur

Cultuurcompagnie Noord-Holland, 2013: Beleidsnota archeologie gemeente Hollands Kroon 2013. Cultuurcompagnie Noord-Holland, Alkmaar.

Diederik F., *Archeologica. De archeologie van het noorden van Noord-Holland in historisch en landschappelijk perspectief*, Schagen 1989.

Haartsen A. & Lenten J., *De cultuurhistorie van West-Friesland*, Haarlem, 2001.

Jansen J. (red.), *De landschapskaart. Regio Schagen, Niedorp, Harenkarspel en Langedijk*, Zaandam, 2005.

Leeuwen, J. van, & J. Verduin & M.H. Bartels, *Archeologisch adviesrapport Heerenweg 242, Barsingerhorn, gemeente Hollands Kroon*, Hoorn, 2015.

Woltering, P. J., Archeologische kroniek van Holland over 1986, overdruk nr. 297, Rijks dienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, Amersfoort.

Woltering, P. J., Archeologische kroniek van Holland over 1987, overdruk nr. 341, Rijks dienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, Amersfoort.

Woltering, P. J., Archeologische kroniek van Holland over 1988, overdruk nr. 349, Rijks dienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek, Amersfoort.

Websites

ARCHIS
www.ruimtelijkeplannen.nl

Bijlagen

Inhoudsopgave

- Bijlage 1: Archeologische perioden
- Bijlage 2: Archeologische stappenplan

Bijlage 1: Archeologische perioden

Nieuwe tijd	C	1.850-heden	NIEUWE TIJD	Laat-Neolithicum	B	2.450-2.000	NEOLITHICUM
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850		Midden-Neolithicum	B	3.400-2.850	
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650		Vroeg-Neolithicum	B	4.900-4.200	
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500		A	5.300-4.900		
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250	MIDDELEEUEWEN	Laat-Mesolithicum		6.450-4.900	
Vroege-Middeleeuwen	D	900-1.050		Midden-Mesolithicum		7.100-6.450	
	C	725-900		Vroeg-Mesolithicum		8.800-7.100	
	B	525-725					
	A	450-525					
Laat-Romeinse tijd	B	350-450	ROMEINSE TIJD	Laat-Paleolithicum	B	18.000-8.800	PALEOLITHICUM
	A	270-350			A	35.000-18.000	
Miden-Romeinse tijd	B	150-270		Midden-Paleolithicum		300.000-35.000	
	A	70-150					
Vroeg-Romeinse tijd	B	25-70					
	A	12-25	IJZERTIJD				
Late-IJzertijd		12 na Chr.-250 v. Chr.					
Midden-IJzertijd		500-250					
Vroege-IJzertijd		800-500	BRONSTIJD	Vroeg-Paleolithicum		-300.000	
Late-Bronstijd		1.100-800					
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100					
	A	1.800-1.500					
Vroege-Bronstijd		2.000-1.800					

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat.
Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
 - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
 - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
 - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
 - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
 - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

